

## СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ

Козерацька О. С.

*старший викладач кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова м. Одеса, Україна*

*«При хорошому методі і не дуже талановита людина може зробити багато. А при поганому методі і геніальна людина буде працювати даремно і не отримає цінних, точних даних».*

*Академік І. П. Павлов*

Системний підхід визначається в науці як загальнонаукова міждисциплінарна методологія, загальнонаукова орієнтація, «що виражається в прагненні побудувати цілісну картину об'єкту», «сукупність методів і засобів, що дозволяють досліджувати властивості, структуру і функції об'єктів, явищ або процесів в цілому, представивши їх як системи з усіма складними межелементними взаємозв'язками, взаємним впливом елементів на систему і навколишнє середовище, а також впливом системи на її структурні елементи» [2, с. 16; 5, с. 22]. Говорячи іншими словами, сутність системного підходу полягає в тому, що досліджуваній об'єкт (явище, процес) розглядається не як сукупність його складових частин, а як система, цілісне утворення. Відповідно, при системному підході до дослідження будь-якого об'єкта (явища, процесу) увагу дослідника акцентується на вивченні його цілісних, інтегративних властивостей, виявленні його структури і функцій.

Будучи загальнонауковою міждисциплінарною методологією, системний підхід може бути застосований до дослідження будь-яких системних об'єктів, причому найбільші результати він приносить при його застосуванні до складних систем, які піддаються аналітичним методам дослідження. Це відкриває великі перспективи в плані використання системного підходу до вивчення такого складного організованого системного об'єкта, як кримінальне провадження.

«Загальний системний підхід може бути корисний в найрізноманітніших справах - наводите ви порядок в квартирі, пишете книгу або ведете розслідування розкрадань в особливо великих розмірах. І, звичайно ж, він затребуваний в науці - особливо на початкових (але немінучих) етапах системних досліджень», зазначає Воскобойников А. Е. [3].

Система кримінального провадження як об'єкт соціальної природи відноситься до змішаних систем, «в яких органічно злиті елементи, які є продуктом і або суспільної природи, і елементи, «придумані» створені люди-

ною» [1, с. 51]. Виникнення системи кримінального провадження як специфічного виду діяльності по боротьбі зі злочинністю обумовлено об'єктивними закономірностями суспільного життя. Основним її елементом є людина, що характеризується соціально-біологічною природою. Функціонування кримінального провадження здійснюється за допомогою заснованої на законі людської діяльності, яка ведеться в формі кримінально-процесуальних відносин, тобто з допомогою механізму, створеного людиною. Рух Системи кримінального провадження, її розвиток зумовлений як об'єктивними (зміни в суспільному житті), так і суб'єктивними (вдосконалення засобів і методів діяльності) чинниками, що впливають на зміст кожного з елементів і на систему в цілому [6].

Кримінальне провадження як цілісна система має інтегративні якості, в її рамках утворюються властивості, не притаманні будь-якому з елементів окремо. Наприклад, визнання особи винною у вчиненні злочину - результат дії системи в цілому. І хоча визнання винним здійснюється в стадії судового розгляду, кримінальна процесуальна діяльність повинна обов'язково пройти стадії досудового розслідування, підготовчого провадження і судового розгляду, а часто і стадії апеляційного і касаційного провадження.

Загальноприйнятим у науці кримінального процесу є уявлення про систему кримінального провадження як сукупності тісно взаємопов'язаних процесуальних дій (елементів системи) або стадій, які послідовно змінюють одна одну (компонентів системи). Слід зазначити, що це відображає лише один аспект змісту кримінального провадження, але не розкриває тих його структурних елементів, які служать необхідною умовою або засобом досягнення цілей системи. Тим часом в кримінально-процесуальній діяльності як концентрованому вираженні системи кримінального процесу виділяються різні за своєю природою підсистеми.

Як вже було зазначено вище, кримінальне провадження відноситься до розряду великих і складних систем. Значна кількість компонентів, розгалужена структура зв'язків ускладнюють можливість повного опису такої системи. Складною даною цілісності слід визнати тому, що елементи кримінального провадження, а також зв'язки між ними неоднорідні. Тільки зв'язки в блоці «суб'єкти кримінального процесу» настільки численні і різноманітні, що описати їх нелегко навіть в рамках кримінально-процесуальних відносин. В цілому ж система кримінального провадження містить щонайменше 15 підсистем, кожна з яких представляє собою систему більш низького рівня [6].

Отже, наведене вище дозволяє розглядати в системі кримінального провадження не тільки безліч взаємопов'язаних елементів, а й специфічні виключно для системного рівня організації властивості і якості. Подібні системні зміни забезпечуються не тільки впливом на її елементи і підсистеми, а й шляхом якісних перетворень системного рівня: появою нових і трансформацією раніше існуючих параметрів.

У контексті виявлення резервів оптимізації системи кримінального провадження це означає, що перетворення окремих структурних частин системи

взаємозв'язків і враховувати роль кожного з елементів в загальному процесі функціонування системи, також як і вплив системи в цілому на ці елементи.

Кримінальне провадження є однією з підсистем більш складної системи, яка об'єднує в собі всі державні і суспільні сфери діяльності по боротьбі з правопорушеннями. Так, відомий вчений-процесуаліст В. Г. Даєв стверджує, що «Не може бути сумнівів у тому, що кримінальний процес, являє собою частину більш широкого за своїм змістом правозастосовного процесу», і далі автор зазначає, що «правозастосовний процес є невід'ємним елементом системи правового регулювання», як системи більш високого рівня [4, с. 28].

Ми переконані, що розвиток сучасного кримінального процесу безпосередньо пов'язаний з впровадженням системного підходу, з використанням відповідних методів і засобів, що сприяють не тільки систематизації накопичених знань, а й дозволяють уявити об'єкт кримінально-процесуальної науки як системи. При цьому надзвичайно важливим, на наш погляд, представляється чітке позначення теоретико-методологічного підґрунтя застосування системного методу в кримінальному процесі, що в свою чергу передбачає необхідність залучення відповідного понятійно-категоріального апарату, визначення принципів і правил системного підходу, встановлення алгоритму системного аналізу.

#### Література:

1. Афанасьев В. Г. Системность и общество. – М.: Политиздат, 1980. – 368 с.
2. Блауберг И. В., Садовский В. Н., Юдин Э. Г. Системный подход в современной науке // Проблемы методологии системного исследования. – М., 1970.
3. Воскобойников А. Э. Системные исследования: базовые понятия, принципы и методология [Электронный ресурс] // Информационный гуманитарный портал «Знание. Понимание. Умение». 2013. № 6 (ноябрь – декабрь). URL: [http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2013/6/Voskoboynikov\\_Systems-Research/](http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2013/6/Voskoboynikov_Systems-Research/)
4. Даев В. Г. Взаимосвязь уголовного права и процесса. – Л.: Издательство Ленинградского университета, 1982. – 112 с.
5. Прангишвили И. В. Системный подход и общесистемные закономерности – М.: СИН-ТЕГ, 2000. – 528 с.
6. Шешуков М. П. Система уголовного судопроизводства // Правоведение. – 1988. – № 6. – С. 58–61.